

Gelsvapilkis saulinukas

Henrikas OSTRAUSKAS

Svarbus ekonominiu požiūriu drugys, įrašytas į Europos karantinių rūšių sąrašus. Kultūriniam augalams kenkia vikšrai, grauždami lapus, pumpurus, vaisius, besiformuojančius grūdus. Vikšrai polifagai, minta daugybę įvairių augalų. Labiausiai žalojami šie augalų: bulvės, kukurūzai, medvilnė, pomidorai, pupelės, pupos, sojos, soros, tabakas, gėlės, dekoratyviniai ir miško medeliai. Skirtingose šalyse patiriami nevienodi nuostoliai. Labiau nukenčia kultūros šilto klimato kraštuose. Pavyzdžiui, Naujoje Zelandijoje buvo užpultos jaunos *Pinus radiata* pušaitės, kurių 60 % medelių vikšrai nugraužė 50 % spyglių. Paplitę gelsvapilkiai saulinukai Europoje (Bulgarijoje, Ispanijoje, Italijoje, Maltoje, Prancūzijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Rusijoje, Vengrijoje), Azijoje, Afrikoje, Okeanijoje. Šie drugiai – migrantai, ir karštomis vasaromis, plūstelėję iš pietinių kraštų, galėtų pridaryti nuostolių šiaurinių šalių laukuose. Patekę į šiltnamius, jie galėtų išgyventi ir žiemą. Lietuvoje gelsvapilkis saulinukas – reta rūšis (Kazlauskas, 1985; Ivinskis, 1993; Ostrauskas ir kt., 2002).

Valstybinės augalų apsaugos tarnybos specialistai šios pelėdgalvių rūšies vikšrų du kartus aptiko įvežamoje augalų produkcijoje: 2002 ir 2004 metais gvazdikuose iš Olandijos, 2003 metais abrikosų dėžėje iš Vengrijos. Iš pastarosios šalies atkeliavęs vikšras buvo per jaunas, kad būtų galima jį tiksliai diagnozuoti. Tad teko tą vikšrą gerokai pauginti, kol paskutinėmis nėrimosi stadijomis išryškėjo būdingi požymiai. Vikšras buvo maitinamas obels lapais. Beveik po mėnesio jis virto lėliuke, dar po dešimties parų laboratorijoje išsiritu puikus drugys.

Taksonominė padėtis. *Lepidoptera: Noctuidae: Heliolithis armigera* (Hübner) - Drugiai: Pelėdgalviai: gelsvapilkis saulinukas.

Morfologija. Kiaušiniai gelsvai balti, prieš išsiritant – tamsiai rudi, 0,4-0,6 mm skersmens. Pirmo ir antro ūgio vikšrai gels-

vai balti arba rausvai rudi. Galva, priešnugarėlės ir analiniai skydeliai, krūtinės kojos tamsiai rudos arba net juodos kaip kvėptukų apvadai ir šerelių kauburėliai. Netikrosios kojėlės būna ant III-VI ir X pilvinių narelių. Būdingos rūšies dėmės išryškėja vyresnių ūgių vikšrams. Visiškai užaugęs vikšras yra 30-40 mm ilgio. Galva ruda, priešnugarėlės ir analinis skydeliai, kojos blyškiai rudi, tik nageliai ir kvėptukų apvadai juodi. Nugarinė išilginė linija siaura, tamsi, šalia jos iš abiejų pusių eina po plačią blyškia ir tamsiajuosta. Kūno šonuose išsiskiria plati labai šviesi juosta, kurioje aiškiai matyti kvėptukų apvadai. Apačia vienodai blyški. Ant pamatinės nugarinės juostos daugybė siaurų, kartais banguotų ar vingiuotų, išilginių brūkšnelių. Apskritai juostos gali būti įvairių atspalvių: žalios, geltonos, rausvai ar raudonai rudos ar net juodos. Lėliukė 14-18 mm ilgio, su dviem smailėjančiais lygiagrečiais spygliais. Drugio sparnų tarpugalis yra 3,5-4 cm. Kūno ilgis – 14-18 mm. Spalva įvairuoja, bet patinai paprastai žalsvai pilki, o patelės gelsvai rudos. Priekiniai sparnai su septyniomis ar aštuoniomis juosvomis dėmėmis pakraštyje ir plačia taisyklinga skersine ruda juosta. Užpakaliniai sparnai balsvi su plačiu tamsiai rudu pamatu, kurioje balsva dėmė; šių sparnų pakraščiai gelsvi, ryškios gyslos ir kablelio formos dėmė viduryje.

Biologija. Šiltuose kraštuose būna kelios drugių generacijos, jie skraido nuo gegužės iki spalio. Bulgarijoje pavasarį iš lėliukių išsiritę pirmos kartos suaugėliai poruojasi, kiaušinius patelės deda 5-24 paras. Per šį laikotarpį viena patelė sudea iki 3180 kiaušinių, dažniausiai naktį ir pavieniui. Jei temperatūra 25 °C, embrionas vystosi 3 paras, jei vėšiau – 10-11 parų. Pirmos generacijos vikšrai maitinasi 24-36 paras, kol visiškai užauga (skiriami šeši ūgiai), antros kartos – 16-30

Arūno Sabo nuotraukose: gelsvapilkio saulinuko vikšras, lėliukės išnara, suaugėlis. Gvazdikų pumpuro pažeidimai (Illustrations of Quarantine Pests for Europe - OEPP/EPPO 1996)

parų, trečios - 19-26 dienas. Bebaigiantys maitintys vikšrai keliauja į dirvą ir per 1-7 paras virsta lėliukėmis 2-8 cm gylėje. Žiemojanti lėliukė dirvoje išbūna 176-221 paras, tuo tarpu pirmos generacijos ši stadija trunka 13-19 parų, kitų - 8-15 parų rugpjūtį ir 44 paras rugsėjį. Suaugėliai gyvena maždaug tris savaites. Rusijoje pavasarį ar vasaros pradžioje patelės kiaušinius deda ant piktžolių. Kai suveši kultūriniai augalai, vikšrai nukeliauja ant jų. Apie 80 % lėliukių diapauzė prasideda spalio pradžioje ir šioje stadijoje jos žiemoja .